

ЈОВИЦА АЋИН

О ПРЕДОСЕЋАЊУ НАПИСАНОГ И НЕНАПИСАНОГ

Разговор водила Радмила Гикић Петровић

Јовицу Аћина покаткад је тешко одредити због тога што његова књижевна инвенција одбија да буде територијализована и затворена само у једну врсту текста. Отуда је Аћин подједнако есејиста, приповедач и романописац, па и песник ако се сетимо да му је прва књига била песничка збирка објављена 1970. Рођен је 1946. године у Зрењанину, живи у Београду, увек расположен за путовања и нове пределе. Његове најпознатије књиге су *Паукова њолишка* (1978), *Дуђе сенке крајњих сенки* (1991, 1997, 2003), *Поетика кривојворења – у истражању за обманама* (1991, 2013), *Гаињање њо њејелу – о изгнанствима и лоџорима* (1993, 2003, 2009), *Ајокалиса Сад – нацрт о Божанственом маркизу* (1995, 2004, 2012), *Неземаљске њојаве*, (1999), *Ко хоће да воли, мора да умре* (2002), *Мали еројски речник срјског језика* (2003, 2019), *Дневник изгнане душе* (2005, 2019), *Прочитано у њвојим очима* (2006, 2007), *Голи њриповедач – о којечему иззубљеном и нађеном* (2008, 2011), *Ушће Океана и друже њриче* (2011), *Јеванђеље њо мађарцу и друже њриче о ситним свештим ѡренуцима* (2013), романи *Сродници* (2017, 2018) и *Пилој ѡрамваја* (2019).

Радмила Гикић Петровић: *Из родног месѡа сѡе давно оѡишли. Једном ѡриликом сѡе рекли да је „Зрењанин осуђен да буде месѡо ѡмоћу кођа сам мођао да реконструисем своје давне дане”, а за Нови Сад да је Ваше „друго родно месѡо”. Како ѡамѡишѡе Зрењанин, ѡливање, Беђеј...*

Јовица Аћин: Испрчао сам о Бегеју и пливању већ у једној од својих прича, а ви сте је очигледно прочитали. Зрењанин је моје детињство и рана младост. То просијава у много чему што сам исписивао. Свачије време, нарочито кад је прошло, као да се претвара у неко место, постаје простор. То важи и за минуле догађаје у којима смо се затицали. У нашем сећању попримају такоређи физичке димензије. Али док нисмо тамо, места се мењају, па није увек извесно да бисмо их, кад им се вратимо, заиста и препознали или барем прилично тога не бисмо препознали. Између препознавања и нових ствари долази до судара. Некадашњи догађаји се расплињавају. Искрсавају нови ликови. А ми сами се губимо. Једино сећање још чува оно што смо некад били. Али сећање и допуњава, као што и скрива. Може да нас вара. Оно је креативна снага, не само рекреативна. Не само писање, уметничко стварање, него и сам живот би био немогућан без њега. А Нови Сад? И данас га у моме срцу испуњава неколико мојих пријатеља.

Тада, у Зрењанину, настјали су њознајџи Памфлети. Подсећџије чџијаоце џџија су они значили џџоџ „врџеџ” леџија 1968, као и на дружење са Тодором Манојловићем, Вујицом, Десџоџовим.

Најпре, Тодор Манојловић је за мене несумњиво један од првих модерних песника у историји српске поезије. Да је после Другог светског рата остао у Београду, не бих га касније упознао у његовом и мом родном месту, дружио се с њим, понешто и сазнавао. Он би био стрељан, зато што је у време окупације објавио своју књигу у Српској књижевној задрузи. Вујица Решин Туџић и Војислав Деспотов, које спомињете, били су тада млади писци, као уосталом и ја. Непрекидно смо стремили авангардном духу у књижевности. Из тога духа су потекли и *Памфлеџи*. О тој књизи се мало зна, али био је то плодан покушај младих писаца да створе нешто ново. Ваљда се нико више од нас није од тога одлепио. Нисмо понављали оно што смо писали, али је дух новог и друкчијег код нас остао непрестано присутан, обнављан и продуктиван. Нажалост, данас, осим двојице, ниједан од шест или седам аутора *Памфлеџија* није више међу живима. Јесте од значаја да је оно што смо радили било посредно или непосредно у дубоком дослуху с тадашњим превирањима, првенствено међу младима, међу студентима. Наши *Памфлеџи* су својеврсни, рекао бих чак брз и динамичан, штавише истовремени креативни одблесак студентског револта из јуна 1968. Данас се они управо због тога могу наћи и у тридесетак америчких библиотека.

Поштом сѝе оѝишли у Београд, сарађивали са часописом Дело, али изгледа да је рад у Студенту био добро ѝраћен – од важних служби. Како је изгледала ѝа рејресија, ѝозиви на разговор?

Лист београдских студената Студент био је лист какав се више од тада међу студентима није појавио. У њему сам наставио да радим оно што сам урадио кад сам уређивао речене и „злогласне“ Памфлете. Иако је моје учешће у уређивању Студента потрајало ваљда само годину дана, ипак је оно што сам писао и што сам приређивао на страницама тог листа, који би нам и данас био добродошао, привлачило пажњу власти. Захваљујући томе, било ми је суђено и осуђиван сам, а убрзо затим, кад сам се запослио као неки саветник за културу у омладинској организацији, био сам и отпуштен, нашао се на улици, па ми је ваљало да пишем сву силу књижевних критика да бих издржавао породицу. То се тада и тако још могло. Кад сам доцније постао уредник књижевног часописа Дело, који је баштинио дух модернизма, наставило се с мојим надзирањем. Као и Студент, и Дело је забрањивано. Због онога што сам објављивао, опет су ме звали у Службу државне безбедности, одузимали ми књиге и часописе... Ето, околишно сам доприносио увећавању полицијске библиотеке. Чак су ме уходили и звали на информативне разговоре док сам био и уредник Књижевне речи. Ја сам им, између осталих, изгледа био омиљена, мада скромна жртва. Кад би ме приводили, увек су то чинили у рану зору. У сам освит бих чуо лупање на вратима и тргнут из сна, увек кратког, јер сам у постељу, као свака ноћна птица која најбоље лети ноћу, одлазио поглавито пред свануће, премишљао сам се да ли да отворам или не. Отада ми је остао обичај да ненајављеним посетиоцима никад не отворам врата. Кад неко од таквих покуца, само се окренем и настављам да спавам, а они, ако баш хоће, нека проваљују.

Давне 1984. године објавили сѝе избор Из новијег песништва у Југославији 1968–1984. Занимљиво је да, од четрдесетак аутора, само су две ѝесникиње.

Песникиње тада још нису биле оно што ће убрзо постати. Незаобилазне у домаћем песништву. Можда је то требало већ 1984. године да уочим, али ето нисам. Зато сам касније постао њихов најватренији читалац. Нарочито сам данас задивљен најмлађим нараштајем. Уосталом, као што сам и давно, тако и сад волим песништво. Из њега је књижевна уметност рођена. И тешко да ми прође дан а да не прочитам макар једну песму. У мојим причама и романима утицај песништва је несумњив.

У другом издању књиџе Уништити после моје смрти: Отпаци и друге црне приче записали сѣе: „Изоставио сам сасѣаве у којима сам био наводно преѣтерано ѣамеѣан... Премало су оѣкривали о мени, сувише сам ѣриѣуѣивао живоѣни ваѣај.” Заѣѣо?

Тако је, у другом издању споменуте књиџе изоставио сам приче у којима је есејистичка нота преовлађивала. Остало је оно што сам у потпуности сматрао причама. Истина, код мене се приче и есеји зближавају. Спавам између њих и у сну водим љубав час на једној страни час на другој. Моји есеји су тежили нарацији, али недовољно. Ако бих у њих уносио сувише приповедних елемената, губила би се есејистичка суштина, а без приповедања нисам могао да доспем донде где се налазило моје унутрашње искуство, мој „животни вапај”.

Или, ѣовезана са ѣреѣходним ѣиѣѣањем нека буде и ѣрича исѣоњачкоѣ учѣѣеља код којеѣ је учени ѣрофесор, академик, доѣао са ѣиѣѣањем о мудросѣи, када ѣа је учѣѣељ савеѣѣовао, сѣѣајући му чај у ѣољу ѣако да се ѣреливао. Савеѣѣ је био: ако жели иѣѣѣа да окуси од мудросѣи, мора најѣре да исѣрази ѣољу.

Попио сам од есеја колико год сам могао. И то је већ било много. Нико такве есеје код нас није писао. Онда сам са есејистичког искапљивања пива потпуно прешао на приповедно вино. Не треба заборавити, иако то није баш знано, да су моји најранији књижевни састави били приче, а тек затим песме. Сећам се своје прве приче „Преко реке, кроз купиново жбуње”, па и друге, „Завијутац”, и треће, „Опасан лов на лептире у крошњи процветале трешње”. Никад нису објављене, а данас су неповратно изгубљене. После њих ме је обузела љубав и поезија.

Књиџа Гатања по пепелу ѣосвећена је ѣроѣањанима и лоѣорима. Један ѣријѣѣељ из Сарајева Вам је замерио ѣѣѣо нисѣѣ ѣисали и о Сребреници, мада се она доѣодила ѣосле објављивање књиџе. Да ли ѣаква књиџа може да има одјека и ван лиѣерѣѣуре? До коѣа она све може да доѣре?

То је књиџа која ме је, док сам је писао, бацала у тешку несаницу. И после ње, још месецима, нисам успевао ваљано да уснем. Била је то књиџа такоређи видовита. Није дуго требало после њеног појављивања, па да се у земљама и народима тадашње Југославије нароје свакојаки логори. Масакра и злочина је било куд год погледаш. Књиџа је доживела три издања, од којих је једно у

Загребу. Значи да се њених три хиљаде примерака налазе код неког. Могао бих данас и да је допуним, те објавим још једаред. Она говори о злу које никад не јењава и стално је актуелно. Испитивао сам сведочење непосредних жртава тог зла, и у том сведочењу налазио искон сваког писања. Путеви књиге увек су загонетни. Солжењицинов *Архийелаџ Гулаџ*, који сам ја први објавио у целој Источној Европи, разоткривајући стаљински логорски систем допринео је распаду Совјетског Савеза. Кад је књижевност истинска, онда је она кадра да мења људе. У то силно верујем. Не допире књига до свих људи, али кад до неког допре, она је у стању да му прожме срце и ум. Иначе, Сарајлија на кога сте се позвали поредио је Аушвиц и Сребреницу, као да се такви догађаји у историји зла уопште пореде.

Ђорђе Деспић је иницијирао причу „Вино са укусом њејела”, са реминисценцијама на Флобера и Рембранта, Фројда, Одисеју итд. до најзанимљивијег В. Г. Зебалда. „Управо је то зло, стварање у логорима и холокаустима, једно од етичких и егзистенцијалних ујоришта Зебалдовога писања, али и Ајинових есејистичких страница, пошто оних из Гагања по пепелу (видети у његовој заједничкој магарци).

Деспић је написао ваљда најдалекосежнији поговор за неку од мојих књига прича. Уз многе сјајне увиде о стварима за које нисам ни знао да их код мене има, препознао је моју сродност са Зебалдом. А прича, коју је, између осталог, тумачио, говори управо о моме сусрету са Зебалдом, кад још нисам ни знао за тог немачког писца, на гробљу у некој од корзиканских забити. Код Зебалда су очевидни путописни елементи у приповедању, а тако је и у приличном броју мојих најновијих прича. Путовао сам и причао, причао и путовао. Путовања нису, барем код мене, само географска него су и историјска, а увек су прожета сусретима и ликовима који су ме опседали.

Мојим изгнанствима бавили сте и у књизи Апокалипса Сад. Де Сад је био ушамничен деценијама, а писао је прелазећи зранице, сурвавајући се у њонор. Колико је изгнанство њоубно за ствараоца?

Апокалипса Сад је више о тамници него о изгнанству. Наиме, о крају света у којем је једнако бити у затвору и тобоже изван њега. И могло би се рећи да је та књига нека врста екскурса Гагања по њејелу. Погубност изгнанства зависи и од тога ко је стваралац. Из гнезда изгнанства понекад су изнедрена изузетна и незаборавна

дела. Понекад писац у изгнанству поклекне. Зебалд, кога смо спомињали, изабрао је самоизгнанство, у Шкотској. Ја сам изабрао да останем, али моја склоност ка путовањима као да казује да оклевам. Отуда преплићем искуство одласка са искуством останка. У *Гатањима по њејелу* сам говорио и о својим недоумицама у погледу личне сеобе.

Занимљиво је да сīе, 2000. године, објавили књиџу о Љуби Појовићу. Шīа је било ѓресудно да се оїределишē бац за овоџ великоџ уметника и одакле Ваце инїтересовање за њеџа?

Нисам објавио књигу о Љуби. Љуба ме је позвао да заједно сачинимо књигу. Допале су му се моје *Дуџе сенке країких сенки*, па је сачинио циклус слика под заједничким називом *Одисеја једне сенке*. Моји записи у тој књизи више говоре о мени него о Љуби. Издавач је, дабоме, с друге стране, истакао на корицама Љубино име и назив његовог сликарског циклуса. Нисам се љутио. А Љуба се потом јавно закљињао у те моје записе. Иначе, сликарство обожавам. Кад путујем, често идем да гледам слике старих мајстора, а и непрестано посећујем пијаце и гробља, места за мене најживља. Сликари су присутни и у мојим причама. Они су за мене обогаћујући подстрек.

У збирци шобожњих дечјих визија, у Лебдећим објектима из 2002. године, џоворили сīе о каїасїрофама које ће се шек доџодити. Да ли су шо биле ѓророчке ѓреїензије виђене дечјим оком у односу на сїарији свеї?

Дечја имагинација је чудо. Често сам говорио да сам се приповедању учио од деце. Али шта год ми замислили, то се једном обистињава. Деца још интензивније од одраслих могу да замишљају. *Лебдећи објекти* су збирка кратких прича у виду измишљених и стварних сневаних предсказања разних катастрофа, природних или оних које је човек изазвао. Кад се књига први пут појавила, прошла је незапажено. Али волим ту књижицу, јер су њене приче исприповедане некако без муке и без непотребног компликовања. Верујем да ће она тек бити откривена у читалачком смислу.

У књизи ѓрича Прочитано у твојим очима засїуїљене су модели џовора о осећајносїи, о емоїивним односима који ѓоседују или ускраћују блискосїи људи, љубавна шемаїиќа. Заїисали сīе: „И заїо никада нећу знаїи кад је смрїи истїинсќа и кад ћу све шїио је неразџовейно, сваку мрљу која кане из нас, уметїи да ѓрочїїам.“ У којој су блискосїи, сродносїи, љубав и смрїи?

Морао бих да напишем још једну књигу као што је *Ко хоће да воли, мора да умре* да бих вам одговорио. Истина, мотив љубави и смрти се често среће код мене. Зато бих, у одговор, већину својих књига морао још једном да напишем. Али то ми не допуштају ни прошле и садашње љубави, као ни будућа смрт. Најлакше би било за онога ко баш истрајно жели да сазна подробније о сродству љубави и смрти, ако то већ није и сам искусио, да прочита моје књиге. Дабоме, то није препорука, још мање лек, него напросто смиран покушај да избегнем било чију помисао да баш на све имам одговор. Сродност љубави и смрти, барем код мене, само је предсећање, не и закон.

О књизи Дневник изгубљене душе Иван Негришорац (Летопис Матице српске, септембар 2006) сврстава Вас међу постмодернисте и додаје: „Он је, дакле, почео да пише прозу тек кад је начелно, теоријски себи разјаснио како то ваља чинити, тек кад је ипак начин писања већ доброно испробао у жанру есеја.” Да ли есеј помаже или одмаже прозном тексту?

Књижевност двадесетог века је махом есејистичка. Писац није баш неки глупавко. Уме да размишља, и често то чини друкчије и далекосежније него неки, рецимо, филозоф. Његово мишљење је непосредније, накрцано искуством, повремено и емотивније. Понекад је и визионарско. Уме да нас уводи у нечувене истине о свету и нама самима. Онолико колико сам своје есеје наративизовао толико сам, повремено, и своје приче есејизирао. Али прича је код мене ипак прича. Есејистички прах не мења приповедну истину, само је донекле самосвојније модулира. Иначе, Негришорац је написао текст који ми је много значао у тренутку кад ме је сва сила професора нападала због „Дневника о вагини”. Била је то моћна одбрана моје приче и мога писања.

Дневник изгубљене душе објављен је прелиходно у часопису Поља (јул–август 2004) под насловом „Дневник о вагини”, за који сте добили Андрићеву награду. Да ли је то књига која представља пример како се о „најделикатнијим телесним доживљајима, о чистој чулности и еројским снајрењима може говорити са крајњом доминантношћу и финоћом, уз изузетно духовито појављање и хуморну дисеминацију”?

Да, то је прилично добар утисак о приповести поводом које је ваше питање. Недавно је она проглашена новелом. Допадају ми се

ствари које су варљиве. Новела је међу њима. Можете је сматрати причом, можете је сматрати романом. Увек је двоуполна. Никад не знам у шта ће се претворити оно што пишем. Могу да кренем да пишем причу, а онда ми испадне роман. То је случај с мојим првим објављеним романом, *Сродници*. Ускоро ће се појавити и мој нови роман. Не смем да вам одам његов наслов. Волим да ме изненади. Свеједно што га могу знати, изненађење неће бити мање. Али је тачно да је са сваком његовом страницом, док сам је исписивао, искривала нека прича. А онда се дешава да, уместо приче или романа, из моје главе нос помоли оно што бих назвао приповест, што би могао бити и српски назив за новелу која је исечак из нечијег живота, делић извесне историје или повести. Новела је попут обрушеног романа од којег је остао само комад, или је она прича разапета, али која и на крсту одбија да умре него чак бива све живља. Укратко, нећемо погрешити ни ако у новелама видимо кратак роман или дужу причу. Важно је да је то написано тако да је читаоцу неодољиво, или макар ономе ко је то написао. Кад је нешто добро, не марим које је воће. Нисам строг, јер за мене је писање уметност која би стално да прекорачује неке наметнуте границе, наиме да крши наводне законе жанра. У историји кажу да су прве новеле потекле од Ђованија Бокача. Његов *Декамерон* је састављен од новела. И ја их волим. Али међу новеле убрајам и Кафкин „Преображај”, а он је свакако ненадмашна новела. Затим Толстојева „Смрт Ивана Иљича”, те велики део Чехова... Новела потиче од италијанске речи за вест. Шта је вест у случају књижевне новеле? Према мени, вест је она сама. Она може да нам саопштава о неком догађају, али је догађај сама новела. У њој се одиграва њено приповедање. Тако у новели увек имамо извесну двострукост. По томе се разликује од приче и романа, не формално него супстанцијално, при чему чува у себи и енергију приче и енергију романа. Најпре имамо приповедање о нечему, а иза тога је приповедање о самом приповедању. Рецимо, приповест *Дневник изгнане душе* дневничка је прича о усамљености млађе жене, изложене трагичним изазовима и искушењима, при чему напослетку њена усамљеност попут крика прераста у предсказање скоре катастрофе. И кад тај женски лик умире, управо почиње бомбардовање Србије. Док води свој дневник, она на позорницу изводи своје готово огољено приповедање.

Приликом уручења награде поменули сте како: „У њој њима, ходећи, не мислим ни на шта. Тако би време и место могли да наликую времену и месту без прича.” Да ли у Ващем свеју стварно њојоји месту и време без њијоведанја, без њриче?

Наш свет је састављен од прича. Чак и кад је с оне стране истине и лажи, прича нам дочарава скривене истине. Прича нам зајамчује опстанак. Приповедање је наша инстинктивна реакција на свет у покушају да он буде саопштен и да своје искуство света пренесемо другоме, те будемо у вези с другим. Место и време без приче празно је место и време.

Кад ћишемо љричу, није обавезно да буде икоме намењена. Да ли је можемо ћисаћи само ради ње саме?

Не мора да буде никоме намењена; може да буде писана као да смо мртви. Али она је порука коју ми као гласници остављамо на неком тајном месту, уверени да ће је открити онај који ће онда моћи да каже да је управо њему намењена. Ко ме шаљемо поруку у боци баченој у океан? Никоме и истовремено оном ко боцу с поруком једном случајно нађе.

Голи приповедач је у један мах, 2008. године, сматран најбољом есејистичком књигом. Да ли се ова књига може читати и као лична исиовест, али и на њојединим местима у нејосредној вези с Ваћим сћаријим љријашељем Срећеном Марићем, новосадским универзитетским професором?

Голи љриповедач је збирка мог самораскривања као приповедача. Како гледам на приповедање, своје и других које сам читао? У тој књизи су могућни одговори на то питање. Али неухватљиви одговори, као што треба да буду одговори на питање о нечему неухватљивом. Захваљујући дружењу с Марићем, открио сам како се може ведро старити. С њим није било увек лако разговарати. Био је својеглав, али баш зато изврстан саговорник. Тако је о њему говорио и Јован Христић кад ми је својевремено упутио отворено писмо о Марићу као човеку дијалога. И сам Марић је својевремено писао о есеју у облику мени упућеног писма. И данас мислим да је пријатељство између људи различитих генерација често плодно и драгоцено. И за Марића, као и за Монтења, есеј је у знаку пријатељства. А ја сам био почашћен Марићевим.

Наслов књиге љриповедака Прочитано у твојим очима најросто љризива љишање: да ли се исићина сћварности догађа једино у љриповедању, које је сисобно да љоднесе снове, њихову дивљину, и да им чак нејресћано љружа језичну, сћваралачку, љрилику да нам се обраћају?

Да, приче из снова! Оне које су нам испричане у сновима или које ми говоримо у сну! Од таквих је и сачићен мој нови роман,

Полазећи од краја светиа. Ето, наслов ми се омакнуо с језика, али кад се роман ускоро појави ипак ће ме изненадити. Бићу затечен управо полазећи од његовог наслова. Све ствари ме изненађују. Свака је енигматична, чак и кад верујемо да смо је сами створили. Онда је тек нерешива. Њена истина је у њој, али зато није мање недокучива. Ту недокучивост нам дочарава приповедање. Оно евоцира истине, а да их никад не казује тотално. Приповедање је, као и песништво, обећање да постоји истина живота, да постоји неки смисао, али да нам је дато само да наслућујемо. А то је већ више него довољно од књижевне уметности.

Ко чита Ваше приче, које су и за смејање и за плаћање, схватиће да је за Вас сваки тренутак инспирациван, и свака ситуација, заправо сваки човек. Нимало банално читање: рецимо нам о инспирацији, стваралачком раду, радном дану.

Као што сам малочас наговестио, све ствари су у стању да ме надахну. Волео бих и да имам строг дневни распоред, али га жалост немам. Пишем онда, могао бих рећи, кад ме Бог погледа, или је то можда неки демон који ме замађија.

Како сте дошли на необичну идеју да пронађете и саберете 49 цртежа Франца Кафке, у књизи Шетња по крову? И Ваши инспирациони коментари?

Једна од мојих пријатељица, из Даблина, рекла ми је да сам својим коментарима у неку руку отео цртеже од цртача. Ономад сам, захваљујући својим везама у Тел Авиву, из Кафкине рукописне оставштине у јерусалимској библиотеци добио још тринаест цртежа. Сад сам их додао новом и проширеном издању *Шетње по крову*. Предао сам се Кафкиним цртежима. Пустио сам да воде моју имагинацију. Из тог сплета маште и скромног знања, и из Кафкиних и мојих животних тренутака, искрсавали су моји такозвани коментари. Верујем да они онога ко их чита, док гледа цртеже, боље и делотворније примичу Кафки и његовом свеколиком делу него што би то чинило неко историјскоуметничко разматрање. Напросто сам живим цртежима додао своје живе приче, и то не како би их Кафка написао, него онако самородно, као ја сам.

Ви се са Кафком добро разумете, добар је саговорник?

И он је мој пријатељ. Ваљда нема речи коју је он написао, а још је доступна, коју нисам прочитао. Преводио сам га, а као да

сам преводио у блиској сарадњи с њим. Волео бих и да напишем роман с њим. Зваће се *Дозвола за бицикл*. У мојим причама и романима нема ничег за шта би се могло рећи да сам научио од Кафке. Нас двојица смо различити у свему, па и у писању. А ипак га осећам као своју подршку. Дугујем му огромно: научио ме је да будем свој.

Волиће да иуиујеиће, Београдом, али обилазиће и нова местиа. Шииа Вама, као иисицу, значе изазови нових иредела? Па чак ако су они и у соисивеној соби.

Рекао сам већ како као приповедач доживљавам путовање и нове крајеве. Додао бих реченом још само да је путовање особено трагање. Био сам извесно време у Амазонији, али само зато што сам трагао. За чим? За ким? За другим, за собом? Не знам. Али трагао сам, и то ми је било довољно. Желео сам да се осетим као онај ко трага. Ја сам номад, и моје писање је номадско, чак и кад сам закључан у сопственој соби.

О итеми исйраживања ирошлосйи, и о ироишцању времена, говориће у књизи Ушће Океана. Шииа нам можеиће рећи о ииома да „живоий је у ономе шйио је наийсао (иисац), смриј је у ненаийсаном”?

Александар Тишма је волео моја *Гаииања ио иеиелу*, ако се таква књига уопште може волети. Кад их је прочитао, написао ми је о њима опширно писмо. Оно што напишемо, остављамо за собом као знак да смо живели. Чак и ако то желимо да спалимо, и даље то може бити живот, мада спаљен. Кад је Тишма умро, помислио сам да пишчеву смрт можемо да жалимо само због оног што, упркос својим жељама, није стигао да напише.

Приче су на граници између реалносйи и фикције. Зашиио о магарцу (Јеванђеље по магарцу)? Да ли је иио магарац из свейиих сйиса, или магарац из народних изрека?

То је магарац, украшен палминим лишћем, на којем је Христос последњи пут ујахао у Јерусалим где ће затим бити разапет. У исти мах, то су сви магарци на свету. И најуклетији створ нам може бити најближи.

У исйиој књизи иосйиоји уишйаносйи: „Проблем његове ириче – шйиа је његова ирича, а шйиа није његова ирича.” Иденйишйеи сйивараоца? Где је граница или ауиенйичносйи умейничког дела?

Понекад ми изгледа да сам без идентитета. Заправо, као да сам с многим идентитетима. Претварам се у многе ликове који провејавају мојим причама и романима. Ти преображаји су нешто што одликује, верујем, сваког писца. Управо на томе се и, парадоксно, заснива аутентичност уметничког дела.

У ирочи коју сће објавили иочейком 2015. године у Летопису Матице српске, на ирвим сираницама чийаоца одводише до иијаце са цвећем, а на њој су „ири неку деценију” скували више од десет хиљада белих иацова – одмах на иочейку, шоканине сцене. Шиа је иу сиварнос?

Код мене се дешава да оно што изгледа као фантастика јесте реалност. Скувани пацови јесу истински догађај у холандском месту у којем је сниман филм о некадашњој кухној пошасту. А оно што у мојим причама изгледа као веома реално, често је измишљено. Успостављам вагу фантастичних и реалних елемената који смењују једни друге. У човековим очима свет јесте таква вага. И она, као магијска, постоји од памтивека.

Нисте ли написали да један од ваших ликова иуије да би научио како да се иомири с иим да ће бити заборављен? Да ли је бити заборављен највећа казна за иисца?

Не, највећа казна за писца јесте да не пише. Можда је још већа казна кад су поред писца уништена и његова дела, и кад уопште нема баш никакве могућности да знамо да је писац уопште постојао. Прогутао га је мрак, а ми чак и не знамо за тај мрак. Постоји о томе изванредна песма Бертолта Брехта. Иначе, лично и не марим да будем заборављен. Само сам радознао. Сваком писцу треба поткрај живота некако да буде омогућено да искуси сопствену заборављеност. Уосталом, спреман сам да будем заборављен, а једино што вреди јесте да оно што је писац створио буде макар донекле упамћено. Ваља да научимо да памтимо, јер у прошлости књига корени се и њихова будућност.

Вама и Вашим књиџама блиска је цензура. Шиа рећи о садашњем времену? О иоме, у назнакама, иишеије и у роману Пилот трамваја.

Добро сте то приметили. Екстремне ситуације попут ратова, епидемија и масовних прогона изискују екстремна средства, која се, разуме се, правдају циљем. Оно што се смисли као наводно неопходно решење током тих пошасту остаје да траје, негује се, развија. Тако је било с нашим учешћем у Великом рату. Поносимо

се голготом преко Албаније, али истовремено тада је, на Крфу, зачета и цензура, а с њом и остали видови државног насиља и ускраћивања слободе, нарочито израженог у време ауторитарне власти. Иако се дешавало да ми се текстови суочавају са уредничком цензуром, више сам се бојао самоцензуре. У сваком постоји скривени цензор који ограничава човекову урођену креативност. Уметност је борба и против тог цензора у нама. А у друштву? Иако је цензорска инстанција у извесним демократским режимима наводно укинута, није немогуће да ипак функционише: у складу с техничким напретком, дискретнија, али ефикаснија. Пuteви су јој околишнији, економски, политички, уцењивачке претње можда мање видљиве, прерушене под наводном демократском маском, али не и мање делотворне и опасне. Кад је реч о уметности, рекао бих да се цензура одиграва и као омаловажавање и систематско прећуткивање у медијима, занемаривање па и понижававање уметничког и интелектуалног стваралаштва, што понекад иде и до његовог проглашења за непријатељско. Отуда се у неким земљама вапи да држава опет и јавно пропише шта је дозвољено а шта забрањено, те да се тако барем зна на чему смо.

„Мали еротски речник српског језика” наслов је једне од прича у истоименој књизи и айсолућно је на месћу. Три књиге у једној (Лебдећи објекти и Мали еротски речник српског језика и новела Дневник изгнане душе). Да ли је то романескни рукопис?

Не, то су три сродне књиге у неком еротском смислу. Немају везе с романом, осим што би се приповест *Дневник изгнане душе* могла схватити подједнако као прича и кратки роман. Моја романескна авантура почиње из прича. То је видљиво из завршних прича у књигама *Ушће Океана* и *Јеванђеље по мађарцу*. Онде се приче испреплићу и могу се читати као два својеврсна романа, невелика и мени забавна.

За Вас је писање ећички чин без осћайќа. Да ли ћод ћим ћодразумеваће, ћре свеќа, сћваралачку одќворностћ?

Апсолутно. При томе стваралачка одговорност подразумева прилично ствари, међу којима најпре истичем верност себи, неустрашивост да се казују и неомиљене истине.

Ви сће у животоћ вище оћћимисћћа неќо у ћисању. Да ли ће две оћћије мирићћ извесним црним хумором и ћосебном иронијом?

Знате већ да је тако.